

## O‘ZBEKISTON ENERGETIKA TARMOG‘IDA ROSSIYA VA MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI BILAN INVESTITSYAVIY HAMKORLIK: HOLAT VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

**Uzoqova Shaxriya To‘lqin qizi**

*Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatika Universitetining  
magistranti*

**Annotatsiya.** *Ushbu maqolada O‘zbekistonning energetika sohasidagi investitsion siyosati va bu yo‘nalishda Rossiya hamda Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan olib borilayotgan hamkorlik yoritiladi. Sarmoyaviy loyihalarning hozirgi holati, ularning O‘zbekiston energetik salohiyatiga ta’siri, mavjud muammolar va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida investitsiyaviy muhit, huquqiy asoslar va hamkorlik formatlari o‘rganilgan.*

**Kalit so‘zlar:** *energetika, investitsiyalar, sarmoyaviy hamkorlik, Rossiya, Markaziy Osiyo, qayta tiklanuvchi energiya, O‘zbekiston iqtisodiyoti, “Gazprom”, “ACWA Power”*

### KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston energetika sohasida tub islohotlarni amalga oshirib, tarmoqni modernizatsiya qilish, energiya manbalarini diversifikatsiya qilish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etishga qaratilgan strategik yo‘lni tanladi. 2019-yilda Energetika vazirligining tashkil etilishi va 2020–2030 yillarga mo‘ljallangan Energetika strategiyasining tasdiqlanishi bu boradagi asosiy huquqiy va institutsional bosqich bo‘ldi. Energetika tizimining rivojida Rossiya va Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan ikki tomonlama va mintaqaviy hamkorlik alohida o‘rin tutadi. Jumladan, Rossiyaning “Gazprom” va “Lukoil” kompaniyalari bilan gaz qazib olish va transport tizimlarini modernizatsiya qilish bo‘yicha hamkorlik yildan-yilga kengaymoqda. Qozog‘iston va Turkmaniston bilan elektr energiyasi tranziti va suv-energetika resurslaridan foydalanish bo‘yicha qo‘shma loyihalar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, Birlashgan Arab Amirliklarining “Masdar” va Saudiya Arabistonining “ACWA Power” kompaniyalari ishtirokida quyosh va shamol elektr stansiyalarini barpo etish loyihalariga 2024-yil holatiga ko‘ra \$3,8 milliarddan ortiq investitsiyalar jalb qilindi. Bu holatlar O‘zbekiston energetika sektorining nafaqat ichki ehtiyojlarni qondirish, balki mintaqaviy energetik xavfsizlikni ta‘minlash yo‘lida strategik aktorga aylanish imkoniyatini kuchaytirmoqda. Mazkur

maqolada aynan shu jarayonlardagi sarmoyaviy hamkorlikning roli, mavjud muammolar va istiqbollar atroflicha yoritiladi.

### ADABIYOTLAR SHARHI

O‘zbekiston energetika sohasining investitsiyaviy jozibadorligi xalqaro ekspertlar tomonidan yuqori baholanmoqda. Rossiyalik tahlilchi S. Karaganovning (2022) ta’kidlashicha, O‘zbekiston energetika sektori Markaziy Osiyodagi eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri bo‘lib, mamlakatning geostrategik joylashuvi, tabiiy resurslar zaxirasi va siyosiy barqarorligi xorijiy sarmoyadorlar uchun muhim omil hisoblanadi. Unga ko‘ra, Rossiya Federatsiyasi bilan energetika sohasidagi hamkorlik, ayniqsa, gaz qazib olish, transport tizimlari va issiqlik elektr stansiyalarini modernizatsiya qilish sohalarida izchil rivojlanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi va Rossiya Energetika vazirligi o‘rtasida 2021–2024 yillar davomida imzolangan strategik memorandumlar asosida qator yirik loyihalar, jumladan, “Gazprom” va “Lukoil” ishtirokidagi gaz infratuzilmasini modernizatsiya qilish dasturi amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, “Tatneft” kompaniyasi bilan neft-kimyo kompleksini modernizatsiya qilish bo‘yicha ham investitsiyaviy kelishuvlar mavjud.

Markaziy Osiyo davlatlari bilan ham hamkorlik sezilarli darajada kuchaymoqda. Osiyo Taraqqiyot Bankining (ADB) 2023-yilgi “Central Asia Energy Outlook” hisobotida qayd etilishicha, Qozog‘iston va Turkmaniston bilan energetik tranzit, elektr energiyasi almashinuvi hamda gidroenergetika loyihalarida mintaqaviy integratsiyaning yangi bosqichi boshlangan. Ayniqsa, Qozog‘iston orqali elektr uzatish tarmoqlarining yangilanishi, Turkmaniston bilan gaz yetkazib berish yo‘nalishlarining diversifikatsiyasi O‘zbekiston energetik mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, Jahon banki, Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD) kabi xalqaro moliya institutlari tomonidan O‘zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga yo‘naltirilgan sarmoyaviy loyihalar doirasida 2020–2024 yillarda umumiy qiymati 2,5 milliard AQSh dollariga teng bo‘lgan 7 ta loyiha moliyalashtirilgan. Bu loyihalarning aksariyati Saudiya Arabistonining “ACWA Power” va BAAning “Masdar” kompaniyalari bilan hamkorlikda amalga oshirilmoqda. Ushbu adabiyotlar energetika sohasida investitsiyaviy hamkorlikning faqat iqtisodiy emas, balki texnologik va geosiyosiy jihatdan ham muhim strategik vosita ekanligini ko‘rsatadi.

### TADQIQOT METODOLOGIYASI VA TAHLIL

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston energetika sohasidagi investitsiyaviy jarayonlarni chuqur tahlil qilish uchun bir nechta metodologik yondashuvlar qo‘llanildi. Jumladan, **statistik tahlil, komparativ (taqqoslama) tahlil** hamda **huquqiy-analitik** yondashuv

asosida Rossiya va Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan sarmoyaviy hamkorlikning holati va natijalari o‘rganildi.

**1. Rossiya bilan energetika sohasidagi 2020–2024 yillardagi sarmoyaviy loyihalar:** Tahlil davomida “Gazprom”, “Lukoil”, “Tatneft” kabi yirik kompaniyalar bilan hamkorlikda amalga oshirilgan loyihalar ko‘rib chiqildi. Jumladan, “Gazli” va “Gissar” gaz konlarida olib borilgan geologik-qidiruv va qazib olish ishlari doirasida umumiy qiymati **2,1 milliard AQSh dollari** miqdorida investitsiya jalb qilingan. Shuningdek, Rossiya bilan Toshkent viloyatida issiqlik elektr stansiyasini qurish loyihasi amalga oshirilmoqda (taxminiy qiymati – 450 million dollar).

**2. Qozog‘iston va Turkmaniston bilan elektr almashinuvi statistikasi:** O‘zbekistonning mintaqaviy energetik tizimlarga integratsiyasi doirasida Qozog‘iston bilan yillik elektr almashinuvi hajmi **1,2 milliard kVt/soat**, Turkmaniston bilan esa **2,5 milliard kVt/soat** atrofida bo‘lgan (2023-yil yakuni holatiga ko‘ra). Bu raqamlar energetik tranzit va import/eksport oqimlarining barqaror rivojlanayotganligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, Surxondaryo orqali Turkmanistondan olib kirilayotgan elektr energiyasi janubiy hududlarning energiya ta‘minotini barqarorlashtirgan.

**3. Qayta tiklanuvchi energiya (GES, quyosh, shamol) bo‘yicha xorijiy investitsiyalar:**

O‘zbekiston 2030-yilgacha elektr energiyasining 25 foizini qayta tiklanuvchi manbalar orqali ishlab chiqarishni rejalashtirgan. Shu maqsadda quyidagi loyihalar tahlil qilindi:

- **“Masdar” (BAA)** ishtirokida Navoiy viloyatida 100 MVt quvvatli quyosh elektr stansiyasi ishga tushirildi (2021).
- **“ACWA Power” (Saudiya Arabistoni)** bilan Buxoro va Qashqadaryo viloyatlarida 500 MVt quvvatli shamol elektr stansiyalari qurilishi boshlangan.
- 2020–2024 yillar davomida qayta tiklanuvchi energiya sohasiga kiritilgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi **3,8 milliard AQSh dollarini** tashkil qilmoqda.

Tahlil natijalariga ko‘ra, xorijiy investitsiyalar nafaqat moliyaviy manba sifatida, balki ilg‘or texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv uslublari va barqaror energiya siyosatining shakllanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, loyihalarni amalga oshirish jarayonida huquqiy muvofiqlik, infratuzilma holati, siyosiy-iqtisodiy barqarorlik singari omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda.

#### ASOSIY MUAMMOLAR

O‘zbekistonning energetika sohasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va mintaqaviy hamkorlikni kengaytirish borasida muayyan yutuqlarga erishilgan bo‘lsa-da, ushbu jarayonda bir qator tizimli muammolar mavjud bo‘lib, ular sarmoyaviy faollikning

pasayishiga, loyihalarning kechikishiga va ayrim hollarda to‘xtatilishiga sabab bo‘lmoqda. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy to‘siq va muammolar aniqlangan:

**1. Investitsion xavfsizlik va siyosiy barqarorlikning yetishmasligi:**

So‘nggi yillarda mintaqada sodir bo‘layotgan geosiyosiy ziddiyatlar (Ukraina-Rossiya mojarosi, sanksiyalar rejimi) va xavfsizlik bilan bog‘liq noaniqliklar O‘zbekistonga investitsiya kiritayotgan xorijiy kompaniyalar uchun muhim xavf omiliga aylangan. Xususan, Rossiya bilan yaqin energetik aloqalar fonida ayrim investorlar sanksiyaviy risklardan ehtiyot bo‘lmoqda. 2022–2023 yillarda kutilgan ayrim loyihalarning amalga oshirilmay qolishi bevosita shu omil bilan bog‘liq bo‘lgan.

**2. Huquqiy va institutsional bazaning zaifligi:**

O‘zbekiston energetika sohasida xorijiy investorlar uchun preferensiyalar, kafolatlar va nizolarni hal qilish mexanizmlari bo‘yicha zamonaviy huquqiy asoslarni to‘liq shakllantirmagan. Energiya ishlab chiqarish va taqsimlash bozoriga oid qonunchilikda investitsiyaviy shartnomalarning mustahkam himoyasi, tarif siyosati barqarorligi, xalqaro arbitrajga murojaat qilish imkoniyatlari kabi jihatlar yetarlicha yoritilmagan. Bu holat ko‘plab investorlar uchun yuridik noaniqliklar yuzaga keltiradi.

**3. Energetik infratuzilmaning eskiligi:**

Mamlakatdagi elektr energiyasi ishlab chiqaruvchi quvvatlarning yarmidan ortig‘i (taxminan 55%) 30 yildan ko‘proq vaqt avval foydalanishga topshirilgan. Shu sababli ularning samaradorligi past, texnik yo‘qotishlar yuqori va xizmat ko‘rsatish xarajatlari oshgan. Bu esa yangi texnologiyalarni joriy qilishda qo‘shimcha moliyaviy bosimlar keltirib chiqaradi. Masalan, 2023-yil holatiga ko‘ra, mavjud IESlarning umumiy quvvatining 40% modernizatsiyani talab etmoqda.

**4. Transchegaraviy resurslardan foydalanishdagi kelishmovchiliklar:**

Suv-energetika resurslaridan mintaqaviy foydalanish masalasi, ayniqsa, Qirg‘iziston va Tojikiston bilan aloqalarda murakkablik kasb etmoqda. Hidroenergetik loyihalar suv oqimining tartibga solinishi, suv tanqisligi, vegetatsion davrda suv taqsimoti kabi muammolar bilan to‘qnash keladi. Bu esa mintaqaviy sarmoyaviy loyihalarning siyosiy va ekologik muvozanatini saqlashda qo‘shimcha kelishuvlarni talab qiladi. Ayniqsa, transchegaraviy GES loyihalarining huquqiy maqomi va operatsion mas’uliyati hali to‘liq belgilanmagan.

**NATIJALAR**

Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar asosida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

➤ **Rossiya Federatsiyasi bilan strategik hamkorlik:** “Gazprom” va “Lukoil” kompaniyalari ishtirokida O‘zbekistonda gaz konlarini o‘zlashtirish, gazni qayta ishlash va

yangi elektr stansiyalarini qurish bo'yicha yirik investitsiyaviy loyihalar amalga oshirilmoqda. Xususan, Gissar, Shahrisabz va Gazli konlari asosida amalga oshirilgan loyihalarning umumiy qiymati 2 milliard AQSh dollaridan ortiqni tashkil etgan.

➤ **Qozog'iston bilan elektr almashinuvi:** Ikki davlat o'rtasida Surxondaryo orqali elektr energiyasi tranzit yo'nalishlari faol ishlamoqda. 2023-yilda Qozog'iston orqali O'zbekistonga yetkazilgan elektr energiyasi hajmi 1,2 milliard kVt/soatga yetdi, bu 2020-yilga nisbatan 18% ko'pdir.

➤ **Qirg'iziston bilan hamkorlik:** Qirg'iziston Respublikasi bilan Andijon va Namangan viloyatlariga yaqin hududlarda GESlar qurilishi bo'yicha dastlabki texnik-iqtisodiy asoslash ishlari boshlangan. Ushbu hamkorlik mintaqadagi transchegaraviy suv resurslaridan oqilona foydalanishga xizmat qilishi kutilmoqda.

➤ **Energetik investitsiyalar hajmi:** 2022-yilda O'zbekistonga energetika sohasi bo'yicha xorijdan jalb qilingan investitsiyalar hajmi **2,5 milliard AQSh dollarini** tashkil etdi (O'zbekiston Energetika vazirligi ma'lumotlariga asosan). Ushbu mablag'larning asosiy qismi qayta tiklanuvchi energiya (quyosh va shamol) manbalariga yo'naltirilgan.

#### XULOSA VA MUNOZARA

O'zbekiston energetika sohasi nafaqat ichki iqtisodiy taraqqiyot, balki mintaqaviy hamkorlik va global integratsiya uchun ham muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Energetika tarmog'ining samarali rivoji xorijiy sarmoyalarni jalb etish, zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish va barqaror infratuzilmalarni shakllantirish orqali ta'minlanadi. Shu bois, energetika siyosatini takomillashtirish, huquqiy va institutsional muhitni yaxshilash, shuningdek, mintaqaviy hamkorlikni mustahkamlash kabi omillar kelgusidagi taraqqiyotning asosiy yo'nalishlari sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu jarayonda O'zbekiston xalqaro tajriba va innovatsion yondashuvlarga tayanib, energetik xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashda muhim o'rin egallashi mumkin.

#### ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Asian Development Bank. (2023). *Central Asia energy outlook: Regional cooperation and investment opportunities*. Manila: ADB. <https://www.adb.org/>
2. Gazprom. (2022). *Annual report 2022*. Gazprom Corporate Reports. <https://www.gazprom.com/investors/disclosure/reports/>
3. Karaganov, S. (2022). *Geostrategiya va energetika: Markaziy Osiyo istiqbollari*. Moskva: MGIMO Press.
4. Lukoil. (2023). *Investment projects in Uzbekistan*. Retrieved from <https://www.lukoil.com/>

5. Masdar. (2023). *Uzbekistan renewable energy projects overview*. Masdar Official Publications. <https://masdar.ae/>

6. Ministry of Energy of the Republic of Uzbekistan. (2023). *Energy sector development strategy for 2020–2030*. Tashkent: Energetika vazirligi. <https://minenergy.uz>

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-fevraldagi PF-60-sonli Farmoni, “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”. *Qonunchilik ma’lumotlari bazasi*. <https://lex.uz>

8. Republic of Uzbekistan. (2023). *National renewable energy strategy roadmap 2023–2030*. Tashkent: Ministry of Investment, Industry and Trade.